

28.09.2026

BOLALAR FAOLIYATINI INTEGRATSIYALASH — MAKTABGACHA TA’LIM SIFATINI TA’MINLASHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK PARADIGMASI SIFATIDA

Usmonboyeva Muattar Ilhomjon qizi

NamDPI, Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Abdullajonova Saodat G‘ayrat qizi

NamDPI, stajor o‘qituvchi

E-mail usmonboyevamuattar54@gmail.com Tel: 94 492 36 06

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23254237>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bolalar faoliyat turlarini integratsiyalash maktabgacha ta’lim sifatini ta’minlashning zamonaviy pedagogik paradigmalaridan biri sifatida tahlil qilingan. An’anaviy, alohida-alohida mashg‘ulotlarga asoslangan yondashuvdan farqli o‘laroq, integratsion paradigma bolaning bilim va ko‘nikmalarni o‘yin, kuzatish, tajriba, qurish-yasash, tasviriy faoliyat va muloqot kabi turli faoliyatlar orqali yaxlit o‘zlashtirishini nazarda tutadi. Maqolada ushbu paradigmani hamkorlikka asoslangan pedagogik munosabatlar bilan uyg‘unlashtirish, xalqaro tajriba asosida uning ta’lim sifatiga ta’siri hamda bilish kompetensiyalarini shakllantirish modeli ilmiy-metodik jihatdan yoritilgan. Muallif maktabgacha ta’lim sifatini oshirishda integratsion yondashuvni amaliyotga tatbiq etishning ahamiyatini asoslab, tegishli amaliy tavsiyalar ishlab chiqqan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim sifati, zamonaviy paradigma, integratsion yondashuv, bilish kompetensiyasi, bolalar faoliyati, hamkorlik, pedagogik yondashuv, xalqaro tajriba.

Аннотация. В данной статье интеграция различных видов детской деятельности рассматривается как одна из современных педагогических парадигм обеспечения качества дошкольного образования. В отличие от традиционного подхода, основанного на отдельных занятиях, интеграционная парадигма предполагает целостное освоение ребёнком знаний и умений через игру, наблюдение, эксперимент, конструирование, изобразительную деятельность и общение. Рассматривается сочетание данной парадигмы с педагогическими отношениями, основанными на сотрудничестве, её влияние на качество образования на основе международного опыта, а также модель формирования познавательных компетенций.

Ключевые слова: качество дошкольного образования, современная парадигма, интеграционный подход, познавательная компетентность, детская деятельность, сотрудничество, педагогический подход, международный опыт.

Annotation. This article examines the integration of different types of children’s activities as one of the modern pedagogical paradigms for ensuring the quality of preschool education. Unlike the traditional approach based on separate, isolated activities, the integrated paradigm implies that children acquire knowledge and skills holistically through play, observation, experimentation, construction, artistic activity and communication. The article examines combining this paradigm with cooperation-based pedagogical relationships, its impact on the quality of education based on international experience, and a model for forming cognitive competencies. Practical recommendations for applying the integrated approach in preschool education practice are also presented.

Key words: quality of preschool education, modern paradigm, integrated approach, cognitive competence, children’s activities, cooperation, pedagogical approach, international experience.

Kirish

Zamonaviy jahon pedagogikasida maktabgacha ta’lim sifatini ta’minlash masalasi bir qator yangi pedagogik paradigmalar orqali yechilmoqda. An’anaviy, bilim-markazlashgan va alohida-alohida mashg’ulotlarga asoslangan yondashuvdan farqli o‘laroq, zamonaviy paradigmalar bolani ta’lim jarayonining faol subyektiga aylantirishga, uning bilish faoliyatini yaxlit va tizimli tarzda rivojlantirishga yo’naltirilgan. Ushbu paradigmalar qatorida bolalar faoliyat turlarini integratsiyalash alohida o‘rin egallaydi, chunki u ta’lim mazmunini bolaning tabiiy faoliyat shakllari orqali yaxlit idrok ettirish imkonini beradi.

Maktabgacha ta’lim sifatini baholashda nafaqat moddiy-texnik shart-sharoitlar, balki ta’lim jarayonining mazmuni va uslubiyati ham hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, bolalar faoliyatini integratsiyalash paradigmasini amaliyotga tatbiq etish — ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida qoraladi, chunki u bolaning bilim va ko‘nikmalarni bir yoqlama emas, balki turli faoliyat turlari orqali izchil va ongli tarzda o‘zlashtirishini ta’minlaydi.

Maktabgacha yosh davri bolaning bilish jarayonlari jadal rivojlanadigan muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bola atrof-muhitni kuzatish, narsalar va hodisalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni anglash, savol berish, tajriba o‘tkazish, taqqoslash va xulosa chiqarish orqali o‘z bilimlarini kengaytiradi. Shuning uchun ta’lim jarayonida bolaga tayyor bilimlarni berishdan ko‘ra, uning bilish faoliyatini rag‘batlantirishga yo’naltirilgan, turli faoliyatlarni yagona mazmuniy maqsad asosida birlashtiruvchi pedagogik sharoitlarni yaratish — ta’lim sifatini ta’minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Integratsion paradigmani amaliyotga tatbiq etish jarayonida hamkorlikka asoslangan pedagogik yondashuv alohida o‘rin tutadi. Hamkorlik bolaning tarbiyachi bilan, tengdoshlari bilan, ota-onasi bilan hamda keyingi bosqichda boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi bilan o‘zaro faol munosabatini nazarda tutadi. Bunday munosabat jarayonida bola ta’lim jarayonining passiv tinglovchisi emas, balki faol ishtirokchisiga aylanadi, bu esa o‘z navbatida ta’lim sifatining muhim ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi.

Integratsion yondashuvni hamkorlikka asoslangan munosabatlar bilan uyg‘unlashtirish uning pedagogik imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Chunki maktabgacha yoshdagi bola atrof-muhitni asosan faoliyat jarayonida anglaydi: u o‘yin, kuzatish, tajriba, qurish-yasash, tasviriylar faoliyat, muloqot va boshqa faoliyatlar orqali bilimlarni egallaydi. Demak, ushbu faoliyatlarni bir-biridan ajratilgan holda emas, balki yagona mazmuniy maqsad asosida integratsiyalash bolaning bilimlarni yaxlit idrok etishiga imkon yaratadi.

Xalqaro tajribada ham maktabgacha ta’limdan boshlang‘ich ta’limga o‘tish jarayonida hamkorlik masalasiga alohida e’tibor qaratilmoqda. OECD tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda maktabgacha ta’lim va boshlang‘ich ta’lim o‘rtasidagi uzviylik, pedagoglar va oilalar hamkorligi bolaning keyingi ta’lim bosqichiga moslashuvda muhim omillardan biri sifatida ko‘rsatiladi [1]. Shuningdek, zamonaviy yondashuvlarda bolaning maktabga tayyorgarligi uning faqat akademik bilimlari bilan emas, balki bilish, ijtimoiy-emotsional, kommunikativ va o‘z faoliyatini boshqarish ko‘nikmalari bilan ham bog‘lanmoqda. Bu esa maktabgacha ta’lim

28.09.2026

jarayonida bolalarning bilish kompetensiyalarini shakllantirishga yo‘naltirilgan metodik yondashuvlarni takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Shu nuqtayi nazardan, bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashda hamkorlikka asoslangan pedagogik yondashuvlarni bolalar faoliyat turlariga integratsion yondashuv bilan bog‘lash dolzarb ilmiy-metodik masalalardan biridir. Bunda hamkorlik ta’lim jarayonining muhim pedagogik sharti sifatida, integratsiya esa turli faoliyatlarni yagona maqsad asosida birlashtiruvchi metodik mexanizm sifatida qaraladi. Ularning o‘zaro uyg‘unligi bolaning bilish kompetensiyalarini shakllantirish va maktab ta’limiga tayyorlash samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi — bolalar faoliyat turlarini integratsiyalashni maktabgacha ta’lim sifatini ta’minlashning zamonaviy pedagogik paradigmasi sifatida ilmiy asoslash, uning bilish kompetensiyalarini shakllantirishdagi imkoniyatlarini tahlil qilish hamda ushbu paradigmani hamkorlikka asoslangan pedagogik yondashuv bilan uyg‘unlashtirishning amaliy ahamiyatini yoritishdan iborat.

Belgilangan maqsaddan kelib chiqib quyidagi vazifalar aniqlandi: bolalar faoliyat turlarini integratsiyalash paradigmasining ta’lim sifatini ta’minlashdagi mohiyatini ochib berish; integratsiyalashgan faoliyatlar orqali bilish kompetensiyalarini shakllantirish mexanizmini tahlil qilish; integratsion paradigma va hamkorlikka asoslangan pedagogik munosabatlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash; xalqaro tajribada ushbu paradigmaning ta’lim sifatiga ta’sirini o‘rganish; hamda maktabgacha ta’lim sifatini oshirish uchun integratsiyaga asoslangan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Maktabgacha ta’lim sifatini ta’minlashda zamonaviy pedagogik paradigmalar an’anaviy, bilim-markazlashgan yondashuvdan farq qiladi. An’anaviy yondashuvda ta’lim mazmuni alohida-alohida mashg‘ulotlar shaklida taqdim etilsa, integratsion paradigmada bir mavzu yoki tushuncha bolaning turli faoliyat turlari orqali yaxlit ochib beriladi. Bunday yondashuv bolaning bilim va ko‘nikmalarni bir-biridan uzilgan holda emas, balki yagona mazmunli tizimda o‘zlashtirishini ta’minlaydi, bu esa ta’lim sifatining muhim ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Bunda bola bilimni tayyor shaklda qabul qiluvchi emas, balki kuzatuvchi, savol beruvchi, tajriba o‘tkazuvchi, fikr bildiruvchi va xulosa chiqaruvchi faol subyekt sifatida namoyon bo‘ladi.

Integratsion yondashuvning asosiy afzalligi shundaki, bola biror tushuncha yoki hodisani faqat bitta faoliyat doirasida emas, balki turli faoliyatlar orqali o‘zlashtiradi. Masalan, “Suvning xususiyatlari” mavzusida bola fan va tabiat faoliyatida suvni kuzatishi va tajriba o‘tkazishi, nutq va til faoliyatida kuzatuvlarini ifodalashi, qurish-yasash faoliyatida suv bilan bog‘liq obyekt yaratishi, san’at faoliyatida mavzuni tasvirlashi va syujetli-rolli o‘yinda olgan bilimlarini amaliy vaziyatda qo‘llashi mumkin.

Bunday faoliyatlar o‘rtasidagi bog‘liqlik bolaning bilimni turli vaziyatlarda qo‘llashiga imkon beradi. Natijada kuzatish, taqqoslash, tasniflash, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash, muammoni hal qilish, muloqot qilish va xulosa chiqarish kabi bilish faoliyatlari bir-birini to‘ldirgan holda rivojlanadi. Shu nuqtayi nazardan, bilish kompetensiyasini shakllantirish jarayonini quyidagi ketma-ketlikda tashkil etish maqsadga muvofiq: muammoli vaziyat → savol → taxmin → hamkorlikdagi izlanish → tajriba va kuzatish → turli faoliyatlarda qo‘llash → fikr almashish → xulosa → yangi vaziyatda foydalanish.

Ushbu modelda tarbiyachining vazifasi bolaga tayyor javobni berish emas, balki uning mustaqil izlanishi uchun sharoit yaratishdan iborat. Bola o‘z taxminini bildiradi, tengdoshlari

bilan fikr almashadi, amaliy harakat orqali uni tekshiradi va natijaga asoslangan holda xulosa chiqaradi.

Bolalar faoliyatini integratsiyalash jarayonining samaradorligi ko‘p jihatdan pedagogning bola bilan qanday munosabat o‘rnatishiga bog‘liq. An‘anaviy yondashuvda pedagog ko‘proq tayyor bilimlarni beruvchi, bola esa ularni qabul qiluvchi subyekt sifatida qaralgan bo‘lsa, zamonaviy pedagogik yondashuvlarda bola integratsiyalashgan ta‘lim jarayonining faol ishtirokchisi sifatida e‘tirof etiladi.

Hamkorlikka asoslangan ta‘limda pedagog va bola o‘rtasidagi munosabat o‘zaro hurmat, ishonch, fikr almashish va umumiy faoliyatga tayanadi. Pedagog bolaning har bir savoliga tayyor javob berish o‘rniga, uni mustaqil izlanishga undaydi. Masalan, “Nima uchun?”, “Qanday qilib?”, “Agar shunday bo‘lsa nima bo‘ladi?”, “Buni qanday tekshirish mumkin?” kabi savollar orqali bolaning fikrlash jarayoni faollashtiriladi.

Bunday jarayonda bolaning tengdoshlari bilan hamkorligi ham katta ahamiyatga ega. Guruhli topshiriqlar, juftlikdagi faoliyatlar, umumiy loyiha va rolli o‘yinlar bolalarni o‘z fikrini bildirish, boshqalarning fikrini tinglash va umumiy qarorga kelishga o‘rgatadi. Shu jihatdan hamkorlikni faqatgina “birgalikda ishlash” deb tushunish tor yondashuv bo‘ladi. Pedagogik ma’noda hamkorlik — bolaning mustaqil fikrlashi va faol ishtirokini ta‘minlaydigan, pedagog, bola, tengdoshlar va ota-onalar o‘rtasidagi maqsadli o‘zaro munosabatlar tizimidir.

OECDning maktabgacha ta‘lim bo‘yicha tadqiqotlarida ham bolalar, pedagoglar va ota-onalar o‘rtasidagi sifatli o‘zaro munosabatlarning ahamiyati ko‘rsatiladi. Xususan, ota-onalar bilan samarali hamkorlik bolaning rivojlanishi va ta‘lim faoliyatining uzviyligini qo‘llab-quvvatlashi qayd etilgan.

Maktabgacha ta‘limdan boshlang‘ich ta‘limga o‘tish masalasida esa hamkorlikning yana bir muhim yo‘nalishi — pedagoglar o‘rtasidagi uzviylikdir. OECD ma‘lumotlariga ko‘ra, maktabgacha ta‘lim va boshlang‘ich ta‘lim pedagoglarining hamkorligi bolaning ta‘limdagi rivojlanish davomiyligini ta‘minlashga yordam beradi. Bunday hamkorlik bola rivoji haqidagi ma‘lumotlarni almashish, qo‘shma metodik tadbirlar o‘tkazish va maktabga o‘tish jarayonini oldindan rejalashtirish kabi shakllarda amalga oshirilishi mumkin.

UNESCONing 2022-yilda Toshkent shahrida qabul qilingan deklaratsiyasida ham maktabgacha ta‘limni sifatli va inklyuziv tashkil etish, turli manfaatdor tomonlar hamkorligini kuchaytirish hamda bolalarning yaxlit rivojlanishini ta‘minlash zarurligi qayd etilgan.

Shunday qilib, xalqaro tajriba tahlili hamkorlikni faqat ota-ona va tarbiyachi o‘rtasidagi aloqa bilan cheklamaslik kerakligini ko‘rsatadi. Hamkorlik tizimida bola, tengdoshlar, tarbiyachi, oila, maktabgacha ta‘lim tashkiloti va boshlang‘ich ta‘lim pedagoglari o‘zaro bog‘langan holda faoliyat yuritishi lozim.

O‘rganilgan ilmiy manbalar va xalqaro tajriba asosida maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida quyidagi amaliy tavsiyalarni qo‘llash mumkin.

Birinchidan, maktabga tayyorlov jarayonida bolalarning faqat harf, son va yozuvga oid tayyorgarligini emas, balki kuzatish, fikrlash, muloqot qilish, savol berish, muammoli vaziyatni hal qilish va mustaqil qaror qabul qilishga bo‘lgan tayyorgarligini ham muntazam kuzatib borish lozim.

Ikkinchidan, mashg‘ulotlarni imkon qadar integratsiyalashgan shaklda tashkil etish maqsadga muvofiq. Bitta mavzu doirasida nutq va til, fan va tabiat, qurish-yasash, san‘at hamda syujetli-rolli o‘yin faoliyatlarini mazmunan bog‘lash mumkin.

28.09.2026

Uchinchidan, bolalarni kichik guruhlarda ishlashga o’rgatish zarur. Guruhli topshiriqlarda har bir bolaning o’z vazifasi bo’lishi, umumiy natijaga esa hamkorlik orqali erishilishi kerak.

To’rtinchidan, tarbiyachi tomonidan ochiq savollardan foydalanish samarali metodik vosita bo’la oladi. Masalan, “Siz qanday o’ylaysiz?”, “Buni qanday tekshirish mumkin?”, “Nima uchun bunday bo’ldi?”, “Boshqa qanday yo’l bilan bajarish mumkin?” kabi savollar bolaning fikrlash faoliyatini rag’batlantiradi.

Beshinchidan, ota-onalarni bolaning ta’limiy faoliyatiga faolroq jalb etish lozim. Uy sharoitida kuzatish, birgalikda kitob o’qish, oddiy tajribalar o’tkazish, tabiat hodisalarini muhokama qilish kabi faoliyatlar tavsiya etilishi mumkin. OECDning 2024-yilgi tahlili ham ota-onalar bilan ko’p yo’nalishli hamkorlik — muntazam muloqot, uyda bolaning rivojlanishini qo’llab-quvvatlash va ta’lim tashkiloti faoliyatida ishtirok etish — oilaviy hamkorlikni kuchaytirishi mumkinligini ko’rsatadi.

Oltinchidan, tayyorlov guruhi tarbiyachilari va boshlang’ich sinf o’qituvchilari o’rtasida metodik hamkorlikni kuchaytirish lozim. Maktabga o’tish jarayonining uzviyligi uchun pedagoglar bolaning rivojlanish xususiyatlari, mavjud ko’nikmalari va qo’llab-quvvatlashga muhtoj jihatlari haqida o’zaro fikr almashishi mumkin.

Yettinchidan, raqamli vositalardan bolaning real faoliyatini almashtirish uchun emas, balki uni boyitish uchun foydalanish kerak. Masalan, raqamli tasvir yoki qisqa videodan keyin bolalarga real predmetlar bilan tajriba o’tkazish, rasm chizish, qurish yoki muhokama qilish topshirig’ini berish mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bolalar faoliyat turlarini integratsiyalash maktabgacha ta’lim sifatini ta’minlashning zamonaviy pedagogik paradigmlaridan biri sifatida katta ahamiyatga ega. Bola turli faoliyatlar — o’yin, kuzatish, tajriba, qurish-yasash, tasviriy faoliyat va muloqot — orqali bilimni yaxlit va amaliy tarzda o’zlashtirishi, mustaqil fikrlashi, savol berishi hamda tengdoshlari bilan hamkorlik qilishi ta’lim sifatining muhim ko’rsatkichlaridan biridir.

Tadqiqot davomida xalqaro tajriba tahlili shuni ko’rsatdiki, maktabgacha ta’lim sifatini oshirish jarayonining samaradorligi bolalar faoliyatini integratsiyalash paradigmasi bilan pedagoglar, oila va ta’lim tashkilotlari o’rtasidagi uzviy hamkorlikning uyg’un qo’llanilishiga bog’liq. OECD materiallarida ta’lim jarayonini bola manfaatlariga yo’naltirish va turli pedagogik subyektlar hamkorligini ta’minlash zarurligi qayd etilgan.

Mazkur maqolada ilgari surilgan yondashuvga ko’ra, bolalar faoliyat turlarini integratsiyalash ta’lim sifatini ta’minlashning asosiy metodik mexanizmlaridan biri bo’lib xizmat qiladi, hamkorlikka asoslangan pedagogik munosabatlar esa bu paradigmani amalga oshirishning muhim pedagogik shartini tashkil etadi. Integratsiya turli faoliyatlarda hosil bo’lgan bilim va tajribalarni yagona mazmuniy tizimga birlashtirsa, hamkorlik bolaning bu jarayondagi faol ishtirokini ta’minlaydi.

Shu asosda maqolaning asosiy ilmiy xulosasi quyidagicha ifodalanadi: bolalar faoliyatini integratsiyalash — maktabgacha ta’lim sifatini ta’minlashning zamonaviy pedagogik paradigmasi, hamkorlikka asoslangan pedagogik yondashuv — bu paradigmani amalga oshirish sharti, bilish kompetensiyalarini shakllantirish esa uning muhim natijasidir. Ularning o’zaro uyg’unligi maktabgacha ta’lim sifatini bilish, kommunikativ, ijtimoiy va amaliy faoliyat nuqtayi nazaridan har tomonlama oshirish imkonini beradi.

28.09.2026

Demak, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida “integratsion paradigma – hamkorlik – faoliyat – bilish kompetensiyasi” uzviyligini ta’minlash ta’lim sifatini tizimli oshirishning istiqbolli pedagogik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirova F.R., Toshpo‘latova Sh.Q., Kayumova N.M., A’zamova M.N. Maktabgacha pedagogika: darslik. — Toshkent: Tafakkur, 2019. — 688 b.
2. Hasanboyeva O.U., Tojiyeva M.X., Toshpo‘latova Sh.K. va boshqalar. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. — Toshkent: Ilm-Ziyo, 2011.
3. Jalilova S.X., Aripova S.M. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. — Toshkent: Faylasuflar, 2013. — 496 b.
4. Hasanboyeva O.U. va boshqalar. Oila pedagogikasi. — Toshkent: Aloqachi, 2007.
5. Hasanboyeva O.U. va boshqalar. Oilada barkamol avlod tarbiyasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
6. UNESCO. Tashkent Declaration and Commitments to Action for Transforming Early Childhood Care and Education. — Tashkent, 2022.
7. Буре, Р.С. К характеристике структуры детской совместной деятельности [Текст] / Новые исследования в педагогических науках. — М., 2018, с. 79-86.
8. OECD. Engaging Parents and Guardians in Early Childhood Education and Care Centres. OECD Education Policy Perspectives, No. 110. — Paris: OECD Publishing, 2024. DOI: 10.1787/d05dd1cf-en.